

Білоус Олег Дмитрович,
здобувач кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ

ПОВАЖНІСТЬ ПРИЧИН НЕПРИБУТТЯ НА ВИКЛИК ТА ЇХ ОЦІНКА СЛІДЧИМ, ПРОКУРОРОМ, СЛІДЧИМ СУДДЕЮ

Для слідчого, прокурора встановлення факту правопорушення вимагає виявлення в діях (бездіяльності) зобов'язаної до прибуття на виклик особи елементів складу кримінального процесуального порушення. В першу чергу це означає, що треба з'ясувати - чи мало місце умисне (або необережне) ухилення учасника процесу від явки за викликом, чи мала місце відмова учасника процесу від виконання покладених на нього законом обов'язків. Ухилення учасників процесу від явки за викликом органів розслідування і суду для виконання своїх процесуальних обов'язків може бути визнано правопорушенням тільки в разі, відсутності поважних причин неявки [1, с. 110].

Законодавче закріплення переліку поважних причин неприбуття особи на виклик – це новела КПК України 2012 р. [2, с. 308]. Перелік таких причин наведений у ст. 138 КПК. А саме: 1) затримання, тримання під вартою або відбування покарання; 2) обмеження свободи пересування внаслідок дії закону або судового рішення; 3) обставини непереборної сили (епідемії, військові події, стихійні лиха або інші подібні обставини); 4) відсутність особи у місці проживання протягом тривалого часу внаслідок відрядження, подорожі тощо; 5) тяжка хвороба або перебування в закладі охорони здоров'я у зв'язку з лікуванням або вагітністю за умови неможливості тимчасово залишити цей заклад; 6) смерть близьких родичів, членів сім'ї чи близьких осіб або серйозна загроза їхньому життю; 7) несвоєчасне одержання повістки про виклик; 8) інші обставини, які об'єктивно унеможливають з'явлення особи на виклик [3].

Л.Д. Удалова та О.Ю. Хабло слушно вказують на те, що законодавець вказав ті обставини, які найбільш часто зустрічаються на практиці. Проте, цей перелік поважних причин неприбуття особи на виклик не є вичерпним [4, с. 196]. А тому в кожному конкретному випадку з'ясування підстав для застосування відповідного заходу забезпечення кримінального провадження слідчий суддя має оцінити ситуацію неприбуття на виклик, та визначитися із поважністю причин неприбуття.

Найбільш поширеною поважною причиною неприбуття на виклик є наявність у особи тяжкої хвороби або перебування в закладі охорони здоров'я у зв'язку з лікуванням або вагітністю за умови неможливості тимчасово залишити цей заклад (п. 5 ч. 1 ст. 138 КПК України). Необхідно детально дослідити зміст поняття «тяжка хвороба» та питання, за яких умов хвороба є поважною причиною неприбуття особи на виклик у кримінальному провадженні. Адже неправильне розуміння зазначеної

обставини в якості законної причини неприбуття особи на виклик може привести до дезорієнтації як уповноважених, так і викликаних осіб.

Зауважимо, що поняття «тяжка хвороба» не є новим для вітчизняного кримінального процесуального законодавства. Водночас, незважаючи на оперування законодавцем цим терміном, його визначення КПК не дає. Відсутнє трактування цього поняття й у спеціальній медичній літературі [5] та нормативно-правових актах Міністерства охорони здоров'я України. Нова медична енциклопедія містить визначення лише терміну «хвороба», як порушення життєдіяльності організму, взаємозв'язку його з навколишнім середовищем, що зазвичай призводить до тимчасового або постійного зниження або втрати працездатності [5].

Не містить Закон й переліку таких захворювань, він лише вказує, що воно повинно бути тяжким. Відповідно до п. 1.1. Узагальнення судової практики ВСУ з вирішення слідчими суддями питань, пов'язаних із слідчими (розшуковими) діями від 03.06.2016 року, «поняття «тяжка хвороба» є оціночною ознакою, що не визначена у статтях КПК та нормативно-правових актах Міністерства охорони здоров'я України» [6]. Водночас у вказаному Узагальненні зазначається, що тяжка хвороба – це фізичний стан особи, в якому вона перебуває тривалий час, внаслідок чого виникає імовірність того, що на час судового розгляду кримінального провадження вона може бути неспроможна брати участь у судовому засіданні [6]. Виникає логічне запитання: чому визнавати хворобу тяжкою має слідчий суддя, суддя, який розглядає справу, а не лікар, який має відповідний фах та знання у галузі медицини.

Отже, поняття «тяжка хвороба» у кримінальному процесуальному праві слід розглядати як оцінне, тобто таким, зміст якого не містить чітко визначеної, завершеної системи ознак, що зумовлює здійснення його конкретизації в кожному окремому індивідуально визначеному випадку за розсудом правозастосовника [7, с. 17]. Під час досудового розслідування фактично слідчий суддя має з'ясувати наявність хвороби і у разі, якщо її буде оцінено як тяжку, матиме підстави для відмови у задоволенні клопотання про застосування приводу, грошового стягнення, а в окремих випадках – і запобіжного заходу. Тож, логічно стверджувати, що не кожна хвороба є тяжкою.

Таким чином, в окремих випадках, наявну у особи хворобу безвідносно від її тяжкості слід трактувати як фізичну неможливість брати участь у певній процесуальній дії (важкий хворобливий стан, травма тощо). Наявність важкого захворювання, важкість хворобливого стану та діагноз повинні бути засвідчені лікарем, який здійснює лікування чи огляд особи, або комісією лікарів, який (які) працює в медичній установі (термінова операція, серцевий напад, гіпертонічний криз тощо), який (які) визначає ступінь тяжкості та підтверджує це відповідною довідкою або висновком та робить відповідний запис у медичній документації.

У таких випадках, насамперед з тактичної точки зору, слідчому, прокурору доцільно самостійно переконатись у неможливості особи брати участь у здійсненні процесуальної дії, при цьому, тісно співпрацюючи з лікарем, який може об'єктивно оцінити стан особи з позиції медицини. Такі рекомендації тактичного та стратегічного характеру стосуються, насамперед, підозрюваного, у випадку невиконання ним обов'язків, визначених ст. ст. 133, 134 КПК України.

На нашу думку, визначення хвороби як тяжкої цілком залежить від того, чи перешкоджає вона з'явленню особи на виклик до уповноваженої особи. Навіть якщо певну хворобу оцінити як тяжку, однак яка дозволяє проведення процесуальних дій за участю особи, вона не є поважною причиною неприбуття на виклик. Проте, якщо хвороба об'єктивно унеможливує участь особи у процесуальній дії, то її автоматично слід визнавати тяжкою. З цього приводу В.В. Заборовський задається логічним питанням: чи потрібно хворобу визнавати тяжкою, якщо достатньо лише визначити, що хвороба перешкоджає участі особи у проведенні процесуальної дії (наприклад, діагностована лікарем гостра респіраторна вірусна інфекція із призначенням ліжкового режиму на одну-дві доби) [78, с. 340]?

Звичайно, у таких ситуаціях є й інша «сторона медалі» - можливість зловживання своїми професійними обов'язками лікарем. Вирішення цієї проблеми лежить, насамперед, у площині дієвості положень нормативно-правових документів, які регламентують діяльність відповідних фахівців у галузі медицини та притягнення їх до суворої відповідальності (аж до кримінальної) у разі виявлення суттєвих порушень ними своїх професійних обов'язків. Якщо ж говорити про процесуальну складову, то у разі виникнення сумнівів щодо сумлінності зазначених осіб, слідчий, прокурор наділені повноваженнями клопотати перед судом про застосування до особи приводу, або грошового стягнення, а щодо лікаря - ініціювати питання про притягнення до відповідальності.

Викладене дає підстави стверджувати, що слово «тяжка», використане в п. 1 ч. 1 ст. 138 КПК України, не має жодного смислового навантаження, не є терміном, визначеним у законодавстві України, а його тлумачення викликає наукові дискусії та неоднозначне трактування на практиці.

Доходимо висновку, що під час вирішення питання щодо з'ясування поважності причин неприбуття особи на виклик згідно з п. 1 ч. 1 ст. 138 КПК України головною умовою щодо хвороби є те, що вона має тимчасово перешкоджати участі особи у проведенні процесуальної дії у кримінальному провадженні. Зважаючи на це, вважаємо недоцільним уживання поняття «тяжка хвороба», пропонуємо виключити з пункту 5 частини 1 статті 138 КПК України слово «тяжка», залишивши чітко визначений термін «хвороба», наявність якої є однією з поважних причин неприбуття особи на виклик у кримінальному провадженні.

Список використаних джерел

1. Кузовенкова Ю. А. Порядок установления уголовно-процессуальных правонарушений, как оснований для применения денежного взыскания. Молодой ученый. 2009. №9. С. 110–114.
2. Білокінь Р. М. Кримінально-процесуальна відповідальність: наукові та правові основи: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2018. 577 с.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651%D0%B0-17>. (Дата звернення 23.10.2018 р.).
4. Удалова Л. Д., Хабло О. Ю. Зловживання у сфері кримінального процесу: монографія. Київ: Дакор, 2010. 176 с.
5. Покровский В. И. Новая популярная медицинская энциклопедия. М.: Издат. Энциклопедия, 2004. 768 с.
6. Про практику вирішення слідчими судьями питань, пов'язаних із слідчими (розшуковими) діями: Витяг з узагальнення Вищого Спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 03.06.2016 р. URL: <http://sc.gov.ua/ua/uzagalnennjasudovojipraktiki.html>. (Дата звернення 23.10.2018 р.).
7. Тітко І. А. Нормативна сутність оцінних понять в кримінально-процесуальному праві України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2009. 20 с.
8. Заборовський В. В. Відповідальність адвоката за неявку в судові засідання: проблеми кваліфікації поважності причин неявки. Порівняльно-аналітичне право. №6. 2015. С. 336–342.

Гвоздюк Віталій Валерійович,

здобувач ступеня вищої освіти магістра ННІ № 1
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: завідувач кафедри
конституційного права та прав людини
Національної академії внутрішніх справ, доктор
юридичних наук, доцент ***Калиновський Б. В.***

ВИЩИЙ АНТИКОРУПЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ: КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС

Протягом останніх декількох років тривала напружена ситуація в країні щодо розгляду питань доцільності створення Вищого антикорупційного суду (далі – Антикорупційний суд) в Україні, адже суперечки тривали не тільки між представниками органів державної влади, а і експертами, науковцями та між іншими зацікавленими особами. Наслідком цього 07.06.2018 року був прийнятий Закон України «Про Вищий антикорупційний суд» (далі – Закон), де в статті 1 Закону визначено, що він є постійно діючим вищим спеціалізованим судом у системі судоустрою України [1].